ועכשיו: שרים נפקדים!

להלן נאומו של ח"כ אורי אבנרי בדיון על משרד־הפיתוח.

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה.

בראשית דברנו על משרד הפיתוח, חייבים אנחנו לתת את דעתנו על תופעה חדשה שהתפתחה במימשל הישראלי: התופעה של מעמד השרים הנפקדים.

בסקירתו המאלפת והמעניינת של סגן שר־הפיתוח, בול־טים פסוקים כגון „אני בודק", „אני מחליט", „אני שוקל" וכו', „אני" הוא לא השר האחראי בפני העם, אלא סגן־השר, שהוא למעשה השר. ואילו מר קול, שר־התיירות, הנו לכל היותר תייר במשרד שנמסר לשליטתו.

איננו באים לערער לא על כשרונו ולא על מומחיותו של חבר־הכנסת שערי. להיפך. אך אם מפלגתו סבורה כי הוא האדם הנכון במקום הנכון במשרד הפיתוח — הבה ותמנה אותו לשר־הפיתוח.

לא יתכן כי יהיו בישראל שרים נפקדים, וסגני־שרים נוכחים, רק מפני שלמפלגה פלונית מגיעים בסחר־ממכר המפלגתי יותר תיקים מאשר כסאות. לוועדת השרים הכלכליים שיג־רה המפלגה את הלא־שר מר פרדר, ולמשרד הפיתוח את הלא־שר, מר שערי. ובשני המקו־מות — אולי יש קשב, אבל קול איננו.

אולם, כבוד היושב־ראש, אם מר קול סבור כי הוא יכול להעדר בביטחה ממשרד־הפיתוח, אולי זה מפני שגם הוא סבור, כמונו, כי זהו בעצם משרד ריק מתוכן. ואכן — משרד הפיתוח הוא דוגמה אופיינית לשיטת גיבוב המינים־טריונים המיותרים, שנוצרו לנוחיות קואליציונית, והקיימים לפתרון בעיות אישיות.

הכל למען דוב יוסף

מדוע קם משרד זה בכלל? אחרי הבחירות לכנסת ה־שניה החליטה מפא"י כי די לה בבזיונות שהנחיל לה מר דוב יוסף, כשר האספקה והקיצוב. אבל אי־אפשר היה לשלח את מר יוסף, שהוא היה מקורב לחבר־הכנסת בן־גוריון. אז מצאו פתרון: מר יוסף מקורב לחבר־הכנסת בן־גוריון, וגם הנגב מקורב לחבר־הכנסת בן־גוריון, אז אפשר להקים מש־רד מיוחד לנגב, שנקרא משרד־הפיתוח, ולהפקיד עליו את מר דוב יוסף.

מר יוסף לא הצטיין גם כנציב העליון של הנגב, ובשעת כהונתו שלו הפכו מיפעלי ים־המלח לשערוריה כלכלית. לכן החליטה מפא"י שזה מספיק לה, ומר יוסף הוגלה ל־סוכנות היהודית.

אבל המשרד היה קיים, ומשרד שקיים — קיים לעד. כך זכינו למשרד בו אנו דנים היום.

חלוקה פיאודלית במקום יעילות

זהו משרד ללא הגיון. אין הוא אחראי לכל מפעלי פיתוח. אין שיטה אפילו באחריות שלו לאותם השטחים שנמסרו לו. בתחום התעשיה הכימית הבסיסית, „שייכים" מיפעלי ים־המלח, חברת כימיקלים ופוספאטים ומחצבי ישראל למשרד־הפיתוח. גם ענייני חיפוש הנפט והפקתו הם בתחום הפעו־לות של המשרד. לעומת זאת, אין קשר בין משרד־הפיתוח לבין התעשיה הפטרו־כימית או בינו לבין קריית־הפלדה, או בינו לבין מספנות ישראל.

מה ההבדל בין נחושת לבין פלדה, מבחינת הפיתוח? האם חברת החשמל היא יותר פיתוחית ממספנות־ישראל?

מדוע שולט משרד־הפיתוח בכל מערכת החשמל בארץ — החל בבניין התחנות וכלה בקביעת המחיר הקמעונאי, וב־קשר לנפט נגמרת אחריותו ברגע שהנפט מגיע לבתי־הזיקוק.

מדוע יש לכל סוג אנרגיה בארצנו „בעל בית" אחר בממ־שלה — דבר המונע מראש כל תיאום כלכלי? הנפט — שייך למשרד־האוצר (מינהל הדלק). החשמל — למשרד־הפיתוח. הגאז — למשרד המיסחר והתעשיה (אף על פי שבחומר הגולמי טיפלו לפני כן שני משרדים אחרים). אנר־גיית השמש, או לכל הפחות כל הנוגע לפיתוח ניצולה — משרד ראש־הממשלה. והאנרגיה האטומית — משרד־הבטחון.

חלוקה זו, הסותרת כל יעילות כלכלית, נוב־עת מן ההרכב המיוחד של המישטר הקיים בארץ — מישטר של חלוקה פיאודלית של עמדות־הכוח בין המפלגות, ומכאן מאבק מתמיד בין הפיאודלים, בינם לבין עצמם.

מאבק זה מעסיק חלק לא־קטן מפקידות המשרד — אחרי הכל, מישהו חייב לנהל את המלחמה בין משרד־הפיתוח לבין משרד ראש־הממשלה בקשר להזמנה לחגיגות אילת.

אילו היה מדובר כאן רק בהוצאה של שלושה מיליון לירות לאדמיניסטרציה של המשרד, יתכן וניתן היה לשקול אם שווה למשלם־המיסים הוצאה זו לסיפוק צורכי הקואלי־

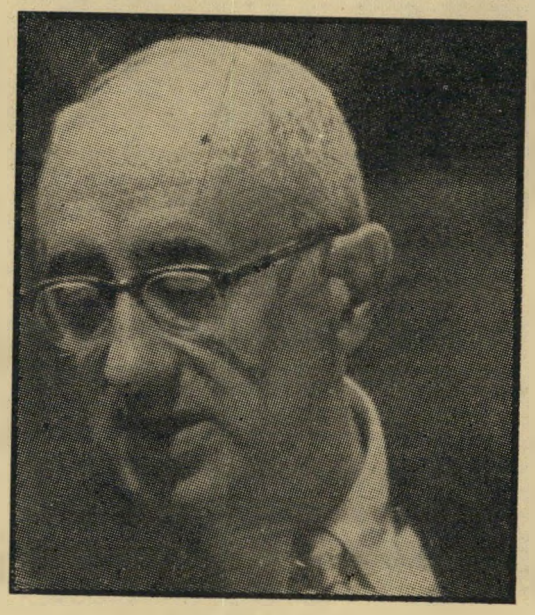

שר־נפקד קול

ציה של הליברלים העצמאיים. אולם למעשה עולה משרד־הפיתוח הרבה יותר משלושה מיליון לירות. הוא היה אח־ראי במשך כל השנים לביזבוז המשווע ולחוסר־היעילות, שעלו למשלם־המיסים במאות מיליונים.

הפלדה היקרה של היהודים

איך צריכה מדינה כמו שלנו לבנות את מיפעלי הפיתוח שלה? קודם כל דרוש תיכנון כלכלי כולל של משאבי ה־מדינה ואוצרותיה — ולזה דרושה רשות לתיכנון כלכלי, שישנה להלכה, ואינה קיימת למעשה. אחרי שנקבעו היעד והמשימות, יש לקבוע מי ישקיע את המשאבים. אם למשי־מה מסויימת אין (מקור מימון) לא־ממלכתי, או אם טובת המדינה מחייבת החזקת נכס זה בידי המדינה — הרי אז יש להקים לכל משימה כזאת חברה ממלכתית עצמאית, שתפעל ככל חברה פרטית על בסיס מיסחרי, על פי קני־מידה אובייקטיביים של ריווחיות ופדאיות כלכלית, כל אחת כיחידה בלתי־תלויה. הממשלה בתור שכזו אינה צריכה אלא לפקח עליה פיקוח כולל, ולזה בוודאי אין צורך במיניסטריון מיוחד.

זה מה שצריך להיות — ואין לזה זכר במציאות. התחיל בזה שר־הפיתוח דוב יוסף, שאמר באוזני מומחה זר: „לא חשוב אם קריית־הפלדה היא ריווחית או לא ריווחית. העיקר שיהודים ייצרו פלדה."

לרוב מיפעלי הפיתוח אין ריווחיות גם כיום, ואם נידמה שיש — אין כמעט אפשרות לוודא אם זה נכון או לא, בסבך ההסוואה והמאניפולציות של הניהול.

רק עכשיו נתבשרנו על מחיקת חובות בסך 32 מיליון לירות לחברת כימיקלים ופוספאטים. מפעלי ים־המלח, ה־מפיקים את החומר הגולמי העיקרי שיש לנו, מצליחים אף הם לעבוד בהפסד, ומדיניות־שיווק מנותקת מן המצי־אות העולמית גרמה למצבורי־אשלג עצומים. מיכרות ה־נחושת בתמנע עובדים כרגע בצורה ריווחית, אלא שיש ספק סביר אם דווקא קיומו של משרד־הפיתוח הוא שגרם לעליה המסחררת (והחולפת) של מחיר הנחושת בעולם, עליה שבלעדיה גם מיפעל זה היה מפסיד בקביעות.

מיפעלי תובלה דואגים לעירפול נוסף של תחשיבי ה־ייצור של מיפעלי הכרייה והייצור בנגב. נוסף לסובסידיה הגלוייה בסך כחצי מיליון לירות, בצורת העברה תקציבית לחשב הכללי, על חשבון הלוואות שניתנו בעבר, גורמות מיפלצות־הכבישים של מיפעלי תובלה להוצאה עצומה נו־ספת, שכמובן אינה מופיעה כלל בחשבונות משרד־הפיתוח, שהרי לתיקון הכבישים אחראית המחלקה לעבודות ציבוריות של משרד־העבודה.

בארץ הזאת טרם ניבנה כביש אחד עבור מעמס של 15 טון לציר, ומרבית הכבישים גם אינם עשויים עבור רכב על גרר, או אפילו שני גררים, ברוחב של קרוב לשלושה מטרים מכנף לכנף.

כמה תאונות נגרמו בשל רכב זה, כמה חיי אדם קופחו כאן?

גם בלי ההוצאות העקיפות, מקבלת כל משאית היורדת לאילת, והחוזרת משם לים־המלח, סובסידיה של בערך 50 לירות. במיכרז גלוי עבור ביצוע הובלה כזאת, ניתן היה לחסוך גם כסף וגם מנגנון.

גם כאן, כמו בכל יתר שטחי־פעולה של משרד־הפיתוח, המנגנון קיים בעיקר כדי לקיים את עצמו.

נדבות לרוטשילדים

בקיצור: מיפעל־פיתוח חייב להיות ריווחי. אפשר לקבוע לו ארכה קצובה מראש — נניח חמש שנים — להשגת ריווחיות זו. אין מקום לשום זילזול בעקרון זה בשם מליצות ציוניות, ואין לפטרו בטענה שחסר רק מעט ל־ריווחיות. אדם שגובהו מטר שבעים יכול לטבוע בנחל ש־עומקו מטר שבעים וחמש — ולא חשוב לו כלל מה ה־מרחק בין קודקודו לבין פני המים.

ומול החטא של ניהול ממלכתי כושל — הפשע של מסירת נכסי המדינה לפרוטקציונרים.

ולאוו דווקא פרוטקציונרים עניים. אנחנו נותנים מתנות גם לרוטשילדים.

אזכיר רק את קו־הנפט מאילת, שנמסר בעיסקה הגובלת בפשע לאומי במחיר אפסי, ללא השקעה, ללא סיכון כלשהו, תוך הבטחת רווח גדול ומשוריין, למשפחת רוטשילד — אחרי שהונח על־ידי המדינה, בכספי המדינה.

היום אין הנדיב הידוע משלם למדינה — משלם־המסים הוא המנדב כסף לנדיבים הידו־עים.

גם קידוחי הנפט — 70% מהם ממומנים על־ידי המדינה, ואילו הזכיונות נמצאים בידי פרטים.

בקיצור: משרד מיותר, ניהול כושל, אנדרלמוסיה של מנגנונים, ביזבוז כספים ופזרנות.

אילו רצינו להשתמש בסיגנון תנכ"י, היינו צריכים להגיד: אל יתהלל מפזר כמפתח.

אך הגעתי בקושי לבית הזה, היתה לי החובה להביא בפני הכנסת את מעשה ההתנפ־לות של המשטרה על שיירה חוקית, בדרך לירושלים.

אז הופעלו אותן השיטות עצמן: התנפלות של המשטרה באלות ארוכות על מפגינים בלתי־אלימים, שהשתמשו בזכותם החוקית ולא הפרו שום חוק. התנפלות על חבר־כנסת. וגם אז באה תשובה סתמית של שר־המשטרה, שבאה להצדיק, בצורה סתמית מאוד, מעשים בלתי־חוקיים.

לאחר מכן קרה אותו הדבר לשיירת־האחווה שלנו. שוב התנפלה המשטרה באלות ארו־כות על מפגינים בלתי־אלימים, היכתה נשים וילדים שלא התנגדו. כאשר שאלתי אז את שר־המשטרה, בכנסת, מדוע הלמו אנשי־המשטרה באלות על ראשי נשים, השיב שר המשטרה: „מפני שכך מצא המפקד לנכון."

תשובות כאלה, רבותי חברי־הכנסת, גובלות בביזוי הכנסת, ונכון התמרמר היום חבר־הכנסת בגין על תשובתו של שר־המשטרה. אבל עוד יותר טוב היה עושה אילו התמרמר גם אז.

ונכון התמרמרה כאן היום חברת־הכנסת רזיאל־נאור על הכאת חברת־כנסת, אחרי שזה קרה לה — אבל עוד יותר נכון היתה עושה אילו היתה מתמרמרת גם אז, כאשר קרה הדבר לחבר־כנסת אחר.

ובכן: זה קרה בדרך לירושלים, ולאחר מכן בדרך לקלנסוואה, ולאחר־מכן בהפגנת המובטלים באשדוד, ועכשיו בקריית־האוניברסיטה. כל פעם אותן השיטות: הפגנה חוקית; הפעלת זכותו האלמנטרית של האזרח להביע את דעתו על־ידי הפגנה בלתי אלימה (ובכל מדינה דמוקרטית זוהי זכות המובטחת בסוקה, שאין לנו), והתנפלות של המשטרה על המפגינים. לא מפני שהמפגינים הפרו את חוקי הציבורי, אלא מפני שמטרת התפגנה, והסיסמות של המפגינים, לא היו נוחים לממשלה. אחר־כך הודעות בקול־ישראל שאינן תואמות את המציאות ואת האמת. ולבסוף, כאפילוג, תשובה סתמית של שר־השמטרה, תשובה שאינה אומרת שום דבר, תשובה שאיננה מסבירה שום דבר ואפילו איננה מצדיקה שום דבר.

אדוני ראש הממשלה: קל מאוד להרגיל שוטרים להרביץ. קשה מאוד לחנך שוטרים לא להרביץ.

אחרי שפעם הרגלתם אותם להרביץ, קשה מאוד יהיה לגמול אותם מן המינהג הזה. הרגלתם את המשטרה להרביץ בשלושה מיקרים קודמים, תוך חצי השנה האחרונה. הפעם היה זה המיקרה הרביעי.

אני מציע לשר־המשטרה, לראש־הממשלה ולכל שרי־הממשלה, לתת את דעתם על הדבר הזה, לפני שיהיה מאוחר מדי. המשטרה התחילה להרביץ. העתונות מלאה ידיעות על מכות מצד המשטרה. בשבוע האחרון הוכה צעיר בתל־אביב, על־ידי המשטרה, בלי שום סיבה שהיא. הוא הוכה מפני שדרש משוטר להזדהות.

שימו מחסום בפני תופעה זו, לפני שתגיע לממדים שאף הממשלה לא תוכל להשתלט עליהם!

כשהגעתי לקטע האחרון של הדברים, היה נידמה לי שראש־הממשלה ניענע ניענוע קל בראשו. הצעתנו הו־רדה כמובן מסדר־היום, כמו הצעתה של ח"כ רזיאל־נאור (ב־36 נגד 25 קולות). אך אני מקווה כי הדברים עשו את שלהם ויביאו לתוצאות מחוץ לכנסת.